

у підпорядкуванні органів місцевої влади та спроможності фахового і професійного забезпечення.

Безумовно, еколого-правова наука має запропонувати ефективні моделі вирішення екологічних проблем в сучасних умовах, адаптованих до європейських нормативів і стандартів подолання кризових явищ екологічного спрямування. Відповідні теми еколого-правової освіти і виховання мають змінити своє відображення в навчальних програмах нормативних та спеціальних курсів еколого-правової проблематики, виконання курсових, випускних робіт, орієнтованих на вирішення питань еколого-правового характеру місцевого та державного рівня.

На часі — розробка та внесення коректив до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», доцільність перейменування його на Закон України «Про основи екологічного законодавства України» та виділити у ньому спеціальний розділ щодо регулювання національної екологічної політики та засоби її забезпечення.

Гетьман Анатолій Павлович

доктор юридичних наук, професор,
проректор з наукової роботи
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого,
академік НАПрН України

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГО-ПРАВОВОЇ НАУКИ В УКРАЇНІ

Сучасний світ перебуває в активній стадії глобалізаційних й інтеграційних процесів, що відбуваються сьогодні в політичній, економічній, соціальній, духовній та інших сферах суспільного життя. Вони неминуче ставлять вітчизняну науку перед необхідністю правової інтеграції, яка багатьма вченими-правниками розглядається як процес формування нової загальносвітової системи норм, що забезпечують глобальну міждержавну взаємодію в різних сферах життя суспільства та держави. Характер правової інтеграції визначається насамперед участю держави у справах світової спільноти, а також мірою сприйняття країнами відповідних аспектів права інших держав.

Метою правової інтеграції є об'єднання національних правових систем в єдиний геоправовий простір. Цей процес є комплексним і складається з декількох стадій, а саме: а) поглиблена взаємодія та узгодження принципів формування міжнародної правової системи; б) наближення національних правових систем до міжнародної за умови попередньої адаптації національного законодавства до правових стандартів цієї системи; в) входження національних правових систем у міжнародну й остаточно їх адаптація в рамках єдиного правового простору.

Таким чином, правова інтеграція — це загальносвітовий процес, який на внутрішньодержавному рівні знаходить своє відображення в інтернаціоналізації національного права. Загальна глобалізація істотно впливає на трансформацію й модернізацію державно-правових інститутів, норм і відносин на міжнародному, національному та регіональному рівнях, стимулює й прискорює процеси правової інтернаціоналізації¹.

Україна не стоїть осторонь цих глобалізаційних процесів, а, навпаки, робить потужні кроки для входження в євроінтеграційний простір і безпосередньої участі в них на різних рівнях.

Європейське демократичне співробітництво передбачає вирішення широкого кола політичних, соціально-економічних, культурно-виховних та інших «домашніх» завдань, приведення вимог національного законодавства до міжнародних стандартів, проведення наукових, у тому числі юридичних досліджень у найрізноманітніших сферах суспільного життя. Серед них чинне місце належить еколого-правовим дослідженням, що здійснюються з урахуванням вітчизняних підходів до нормотворення і зарубіжного досвіду регулювання відносин у сфері використання та відтворення природних ресурсів, охорони довкілля, забезпечення екологічної безпеки.

У цьому розумінні еколого-правова наука як складова юридичної науки посідає важливе місце в суспільному житті людини й має різні рівні: фундаментальний, методологічний, філософсько-правовий, загальний теоретичний, галузевий теоретичний, прикладний. У контексті зазначеної теми еколого-правова наука розглядається на фундаментальному рівні. Її слід розуміти як систему знань та ідей про екологічне право і його окремі інститути (право власності на природні ресурси та

¹ Гетьман А. П. Юридична наука в умовах глобалізації // Особистість. Суспільство. Право : Збір. наук. статей за матер. Міжнар. наук.-пр. конф. (15.03.2012 р., м. Полтава). – Х. : Точка, 2012. – С. 5.

право природокористування, правові засади екологічної безпеки, права охорона довкілля, юридична відповідальність за екологічні правопорушення тощо), кінцевою метою якої є розробка доктрини екологічного права, дослідження відповідних теоретичних і методологічних проблем екологічного права й законодавства, формування його понятійного апарату, наукових категорій, якими користується й оперує екологічне законодавство, аналіз ролі держави в реалізації екологічних функцій та екологічної політики.

Дискусії навколо предмета екологічного права, його структури, змістовної складової, а, відповідно, і його науки ведуться з часів появи відповідної спільноти правових норм на теренах держави як самостійного правового явища. Разом із тим економічні перетворення, що відбуваються в українському суспільстві, реформування суспільних відносин, конституційна реформа, реформа вищої, в тому числі й юридичної освіти, запровадження нових освітніх стандартів обумовлюють необхідність прийняття сучасних рішень з метою подальшого розвитку еколого-правової науки, її впливу на законотворчу діяльність і юридичну практику, модернізацію юридичної освіти та формування наукових правових шкіл.

До предмета науки екологічного права належать не лише норми та інститути цієї галузі права, але й дослідження еколого-правових відносин, що врегульовані іншими галузями законодавства (екологічне управління, екологічний податок, податки та збори за спеціальне використання природних ресурсів, екологічне страхування та аудит, міжнародне природоохоронне співробітництво тощо), їх специфіка, підстави виникнення, розвитку і припинення.

Сучасний стан розвитку науки екологічного права значною мірою характеризується наявністю розгалуженої системи законодавчих і нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини у сфері використання природних ресурсів, їх відтворення, охорони довкілля та забезпечення екологічної безпеки. Незважаючи на те, що оновлення екологічного законодавства відбувалося в основному шляхом надмірної диференціації нормативних актів на рівні законів чи підзаконних нормативних актів¹, дослідження відповідних еколого-правових аспектів проходило в контексті віддзеркаленої Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» ідеї створення правового механізму

¹ Попов В. К. Наукові основи екологічного законодавства України // Вісн. Акад. прав. наук України. – 1995. – № 4. – С. 35-36.

забезпечення сталого розвитку держави, унеможливлення шкідливих впливів на довкілля, попередження та запобігання негативних екологічних і соціальних наслідків прояву екологічної небезпеки. У проведених після прийняття цього Закону наукових дослідженнях було сформульовано основні принципи охорони довкілля в поєднанні з ефективним природокористуванням і забезпеченням стандартизованої якості навколишнього природного середовища, розроблено концептуальні засади екологічних прав та обов'язків людини і громадянина, сформульовано засадничі положення договірних відносин в екологічному законодавстві¹.

Законодавча модель Закону обумовила наукову перспективу еколого-правових досліджень у нових соціально-економічних, політичних, фінансових, екологічних, культурно-освітніх реаліях суверенної держави, розробку нових законодавчих і нормативно-правових актів у сфері власності на природні ресурси та природокористування, охорони довкілля й забезпечення екологічної безпеки.

Саме це стало підґрунтям і зумовило необхідність проведення наукових досліджень:

– механізму реалізації права в охороні навколишнього природного середовища, важливими складовими якого розглядалося не лише досконале законодавство, але й рівень еколого-правової свідомості та еколого-правової культури суб'єктів реалізації, їх відповідальності за охорону довкілля (С. М. Кравченко);

– теоретичних проблем забезпечення ефективності екологічної експертизи як організаційно-правового засобу реалізації екологічного права і законодавства та гарантій прав громадян на безпечне для життя і здоров'я довкілля (В. І. Андрейцев);

– доктрини становлення та розвитку еколого-процесуального права як механізму реалізації матеріальних норм екологічного права (А. П. Гетьман);

– гармонізації екологічного законодавства в Європі через простір інтеграційних об'єднань (Н. Р. Малишева) та правових основ екологічної політики Європейського Союзу (В. І. Лозо);

– проблем формування та становлення ядерного права України (Г. І. Балюк);

¹ Андрейцев В. І. Актуальні проблеми екологічного права: новітні доктрини : ретроспективний аналіз та погляд у майбутнє // Матер. доповіді Міжнар. круглого столу. – Дн-вськ. Нац. гірн. ун-тет, 2010. – С. 27-28.

- правового забезпечення рекреаційної діяльності (А. Г. Бобкова);
- проблем суспільного регулювання у сфері охорони навколишнього природного середовища, теоретико-методологічних положень і принципів формування правових та економічних аспектів екологічної політики держави (В. В. Костицький);

- концепції міжгалузевого правового інституту компенсації шкоди за екологічним законодавством України (М. В. Краснова);

- концептуальних засад екологічного контролю та прокурорського нагляду в Україні через призму оптимального співвідношення між інституційними та функціональними елементами їх правового регулювання (О. В. Головкін);

- теоретичних і практичних проблем становлення та розвитку флористичного права України (А. К. Соколова);

- концепції співвідношення форми і змісту еколого-правових норм, правового регулювання відносин у сфері взаємодії людини та природи шляхом систематизації джерел екологічного права (П. О. Гвоздик).

Крім того, значні наукові результати були отримані в ході дослідження проблем земельного права та законодавства, серед яких варто виділити:

- актуальні проблеми правового регулювання земельних відносин у сучасних умовах (М. В. Шульга);

- проблеми здійснення права власності на землю Українського народу (В. В. Носік);

- колізії у правовому регулюванні земельних відносин в Україні (А. М. Мірошніченко);

- правові проблеми охорони й використання земель сільськогосподарського призначення в Україні (П. Ф. Кулинич);

- теоретичні проблеми розвитку земельного законодавства України (В. Д. Сидор);

- проблеми законодавчого забезпечення реалізації принципу законності в регулюванні земельних відносин в Україні (Т. О. Коваленко).

До вагомих результатів еколого-правових досліджень, які були проведені за роки незалежності нашої держави у провідних наукових та освітянських юридичних центрах України (Харків, Київ, Одеса, Львів, Донецьк), слід віднести такі:

- правове забезпечення екологічної безпеки в різних сферах господарювання: забезпечення екологічної безпеки продуктів харчування та

сільськогосподарської продукції; забезпечення екологічно небезпечної діяльності; правові аспекти екологічного ризику; забезпечення радіаційної безпеки; забезпечення екологічної безпеки у плануванні та забудові міст; забезпечення екологічної безпеки у галузі авіації; запобігання негативного впливу об'єктів підвищеної екологічної небезпеки;

- право власності, користування та відтворення об'єктів тваринного світу;

- надкористування: правові засади використання та охорони надр; правові засади гірничої концесії; правове забезпечення видобування корисних копалин, припинення права надкористування;

- лісокористування: право приватної власності на ліси, їх охорона та управління лісовим фондом, відповідальність за порушення лісового законодавства, правовий режим рослинного світу та його об'єктів у населених пунктах;

- правове регулювання використання природних ресурсів виключної (морської) економічної зони України;

- право користування курортними, лікувальними, оздоровчими та рекреаційними зонами, правовий режим прибережної смуги морів;

- водокористування: відповідальність за порушення водного законодавства; правове регулювання використання водних ресурсів у сільському господарстві, джерел питного водопостачання, використання підземних вод та запобігання шкідливої дії вод, правовий режим малих річок;

- правове забезпечення поводження з небезпечними та побутовими відходами;

- правові засади реалізації окремих функцій управління у сфері екології: екологічний контроль; екологічний моніторинг; екологічний аудит; екологічне прогнозування; екологічне ліцензування.

Зазначені дослідження, що проводилися в еколого-правовій науці, сприяли подальшим науковим розробкам і дискусіям з проблем забезпечення екологічної безпеки та раціонального природокористування, охорони довкілля, дотримання та гарантування реалізації екологічних прав людини.

Перспективи та подальші напрями розвитку еколого-правової науки постійно знаходяться в полі зору провідних наукових та освітянських юридичних центрів нашої держави, та окремих учених. Зокрема, необхідно згадати дисертаційне дослідження О. О. Орендарець «Розвиток

науки екологічного права» (2015 р.)¹. Окрім того, протягом останніх років було проведено низку наукових та науково-практичних конференцій, семінарів і «круглих столів», присвячених проблемам природокористування, охорони довкілля, забезпечення екологічної політики, методики викладання еколого-правових дисциплін тощо². Зазначені наукові заходи стали віддзеркаленням тих наукових доробок та наукових пошуків, які затребувані українським суспільством і знаходяться в полі зору еколого-правової науки. До таких досліджень необхідно віднести:

— Обґрунтування доцільності подальшої кодифікації екологічного законодавства. Форми такої кодифікації за думкою науковців різняться, — від прийняття трьох базових законів — Природноресурсового кодексу, Природоохоронного (Середовищеохоронного, Ландшафтного) кодексу, Закону про екологічну безпеку³, а на їх базі Екологічного кодексу до прийняття Кодексу законів про довкілля (наколишнє природне середовище)⁴.

— Розробка пропозицій стосовно кодифікації геологічного (надрового) законодавства, законодавства про екологічне страхування, у сфері використання ядерної енергії та забезпечення радіаційної безпеки, у сфері містобудування.

¹ Орендарець О. О. Розвиток науки екологічного права: Автореф. дис... канд. юрид. наук. — К., 2015. — 16 с.

² Сучасні екологічні проблеми та методика викладання еколого-правових дисциплін: Республіканська науково-практична конфер. (25-26.11.2010 р.). — Х.: НЮАУ ім. Ярослава Мудрого, 2010. — 256 с.; Правові аспекти реалізації екологічної та природоресурсної політики: матер. міжнар. н.-пр. конф. 7-8.10.2011 р. — Д. Нац. гірн. ун-тет, 2011. — 190 с.; Актуальні питання кодифікації екологічного законодавства України: Збірник тез наук. доповідей учасників «круглого столу» 9.11.2012 р. — Х.: НЮАУ ім. Ярослава Мудрого, 2012. — 203 с.; Сучасні досягнення наук земельного, аграрного та екологічного права: збірник матер. круглого столу (24.05.2013 р.). — Х.: НУ «Юрид. академія України ім. Ярослава Мудрого», 2013. — 157 с.; Актуальні проблеми екологічних, земельних та аграрних правовідносин: теоретико-методологічні й прикладні аспекти: матеріали «круглого столу» (5.12.2014 р.). — Х.: НЮУ ім. Ярослава Мудрого, 2014. — 320 с.; Екологічне право України: система та межі правового регулювання: матер. Всеукраїнського н.-пр. круглого столу (25.09.2015 р.). — Д. Нац. гірн. ун-тет, 2015. — 247 с.

³ Андрейцев В. І. Актуальні проблеми екологічного права: новітні доктрини: ретроспективний аналіз та погляд у майбутнє. — С. 33.

⁴ Гетьман А. П. Кодифікація екологічного законодавства у XXI столітті // Сучасні проблеми систематизації екологічного, земельного та аграрного законодавства України: Збір. наук. праць Круглого столу (18.03.2011 р.). — К.: ВГЛ «Обрії», 2011. — С. 24.

— Дослідження стану та перспектив законодавчого регулювання екологічної безпеки.

— Подальший розвиток доктрини прав людини на безпечно для життя і здоров'я довкілля (навколишнє природне середовище) та загальних екологічних прав людини і громадянина.

— Дослідження теорії договірних відносин в екологічному законодавстві України.

— Аналіз проблематики правового забезпечення реалізації нової стратегії екологічної політики в державі.

— Розробка правових засад оптимізації управління, використання та охорони територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

— Дослідження механізму реалізації матеріальних норм екологічного законодавства.

— Розробка концепції юридичної відповідальності за порушення екологічного законодавства.

— Подальший розвиток теорії флористичного права України.

— Дослідження права ЄС та втілення його стандартів в національне екологічне законодавство.

— Реформування функцій управління в сфері природокористування, охорони довкілля та забезпечення екологічної безпеки (екологічне прогнозування, екологічний моніторинг та аудит, екологічна експертиза, екологічний контроль, екологічні стандарти та нормативи тощо).

— Дослідження правових засад ландшафтного права та законодавства.

— Розробка правових аспектів використання та відтворення природних ресурсів (вод, рослинного та тваринного світу, природних ресурсів виключної (морської) економічної зони та континентального шельфу України).

— Визначення шляхів та механізму охорони окремих природних ресурсів та природних комплексів (земель, надр, вод, лісових ресурсів, рослинного та тваринного світу, атмосферного повітря, екомережі, територій та об'єктів природно-заповідного фонду), а також охорони навколишнього природного середовища як єдиного природного явища.

Законотворча діяльність та юридична практика повинні бути чітко підпорядковані механізму ефективного функціонування системи законодавства у сфері охорони навколишнього природного середовища, спрямованого на досягнення національних пріоритетів. Основними вимогами до такого законодавства є його відповідність Конституції України, наближення до відповідних директив ЄС, забезпечення впровадження багатосто-

ронніх екологічних угод, стороною яких є Україна, соціальна прийнятність, реалістичність, економічна ефективність. Законодавство має сприяти гнучкому застосуванню економічних інструментів для стимулювання впровадження інноваційних екологічних технологій, розв'язанню проблем на національному, регіональному та місцевому рівнях.

Головними формами впливу науковців, які займаються дослідженням еколого-правових проблем на законотворчу діяльність і юридичну практику є: розробка законопроектів у складі робочих груп, тимчасових творчих колективів за державним замовленням; розробка концепцій законопроектів авторськими колективами; розробка пропозицій до законопроектів, підготовлених іншими робочими групами чи творчими науковими колективами; розробка наукових пропозицій щодо удосконалення чинних законодавчих актів; підготовка експертних висновків на законопроекти, розроблені суб'єктами законодавчої ініціативи, а також внесені до Верховної Ради України; підготовка експертних висновків щодо ефективності чинних законодавчих актів.

До речі, фахівцями в галузі екологічного права в межах реалізації зазначених форм впливу на законотворчу діяльність були сформульовані та надані пропозиції щодо: формування національної законодавчої бази з питань біобезпеки та забезпечення її подальшого вдосконалення з урахуванням відповідних положень законодавства ЄС; оптимізації планування забудови і розвитку зелених зон; підвищення якості й забезпечення доступу до якісної питної води; мінімізації утворення, безпечної утилізації або захоронення відходів; підвищення якості атмосферного повітря, зниження рівня шуму шляхом оптимізації транспортних потоків і мінімізації викидів зі стаціонарних джерел та ін.

Разом із тим, перед еколого-правовою наукою постали об'єктивізовані виклики соціально-політичного, економічного, фінансового, культурного, морально-виховного, освітянського стану та пов'язаних з ним процесів, що відбуваються в державі. На нашу думку, в період значних перетворень, обумовлених проголошенням і запровадженням Президентом та Урядом України реанімаційним пакетом реформ, з усією гостротою постають питання опанування нових горизонтів у теорії екологічного права та законодавства, розробки наукової концепції, що дозволить передбачати динаміку їх подальшого розвитку в сучасних умовах і перспективи на майбутнє, визначити пріоритети такого розвитку, вибудувати алгоритм прийняття законодавчих і нормативно-правових актів, реалізація яких через

призму забезпечення екологічної безпеки та охорони довкілля вкрай необхідна для потреб економіки, соціальної й політичної сфер країни.

У цих умовах, перш за все, доцільно звільнити еколого-правову науку від псевдонаукових і таких, що зашкоджують теорії екологічного права, досліджень. Останнім часом в юридичній літературі з'являються розробки, автори яких у гонитві за науковими ступенями й вченими званнями чи то для підвищення власного іміджу серед колег-науковців пропонують науковій громадськості праці низької теоретичної якості, плутають предмети наукових досліджень, пропонують в якості актуальності та новизни своїх здобутків такі, що вже неодноразово аналізувалися науковою юридичною спільнотою, роблять висновки без належної емпіричної бази або, взагалі, без урахування методологічних та гносеологічних чинників. Інколи в освітянсько-літературному джерельному просторі з'являються навчальні, навчально-методичні та інші дидактично-тестові посібники, в яких взагалі нехтуються усталені наукові досягнення. Зокрема, у цьому плані викликає подив дисертаційне дослідження під назвою «Адміністративно-правове регулювання надрокористування в Україні», яке представлено на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07¹. По-перше, робота відповідає паспорту спеціальності 12.00.07 — адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право, затвердженому постановою президії ВАК України від 8 жовтня 2008 р., що цілком природно, оскільки захищається за даною спеціальністю. По-друге, робота також входить у межі спеціальності 12.00.06 — земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право, затвердженої зазначеною вище постановою президії ВАК України. Але разом ці обставини продукують порушення п. 11 постанови КМ України від 24 липня 2013 р. «Порядок присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», згідно з якою кандидатська дисертація подається до захисту лише за однією спеціальністю.

Але головним недоліком цієї роботи як дисертаційного дослідження є те, що вона не містить жодних нових науково обґрунтованих результатів, які розв'язують конкретне наукове завдання, що мало б істотне значення для еколого-правової науки. Відсутні відмінності одержаних результатів від відомих раніше в теорії екологічного права. Більшість по-

¹ Пашун А. В. Адміністративно-правове регулювання надрокористування в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / А. В. Пашун. — Київ, 2015. — 16 с.

ложень сформульовано у загальному вигляді й не дають можливості виокремити їх основну сутність і сприйняти досягнуту при цьому для екологічного права та законодавства новизну. І, нарешті, небезпечним з позиції теорії та методології екологічних наукових досліджень може бути саме те, що найближчим часом ми станемо свідками захисту нових дисертаційних робіт на кшталт — адміністративно-правове регулювання водокористування ... лісокористування ... користування тваринним та рослинним світом ... користування зеленими насадженнями в межах населених пунктів — і перелік буде продовжуватися до нескінченності.

Ще більш непереконливим «освітянським доробком» слід вважати навчальний посібник під назвою «Адміністративно-земельне право України»¹. В ньому робиться спроба ввести в навчальний процес і науковий обіг таких термінів: адміністративно-земельне право; адміністративно-земельні правовідносини; учасники адміністративно-земельних правовідносин; об'єкт адміністративно-земельних правовідносин; адміністративний розсуд у адміністративно-земельних правовідносинах тощо. Так, автор посібника, зокрема, наголошує: «Насправді, адміністративне право ніби «проникає» в інші галузі права й «приводить їх в дію»: цивільне право, господарське право, екологічне право, земельне право, фінансове право, кримінальне право, кримінально-процесуальне право тощо»². На нашу думку, після такого «проникнення» в науковому юридичному просторі можуть взагалі зникнути згадки про існування більшості, окрім адміністративного, галузей вітчизняного права та законодавства. Перелік низькоякісних робіт, що пропонуються останнім часом юридичній науковій спільноті, можна продовжити.

Тому важливим завданням, яке необхідно поступово вирішувати в науковому еколого-правовому співтоваристві, — це створення атмосфери нетерпимості до випадкової наукової продукції в юридичному просторі, яка руйнує усталені концептуальні здобутки науковців у сфері природокористування та охорони довкілля, власності на природні ресурси та комплекси, забезпечення екологічної безпеки, реалізації еколого-економічного механізму та екологічної діяльності, збалансованої й ефективно діючої системи управління якістю довкілля, гарантування екологічних прав людини та ін. Без цього еколого-правова наука не зможе

¹ Бевзенко В. М. Адміністративно-земельне право України : навч. посіб. / В. М. Бевзенко. — Київ : Алерта, 2015. — 180 с.

² Бевзенко В. М. Адміністративно-земельне право України. — С. 5.

якісно розвиватися й вирішувати нагальні проблеми українського суспільства з урахуванням глобалізаційних процесів, що відбуваються в сучасному світі й безпосередньо впливають на Україну. Серед них — зміна клімату, руйнування озонового шару, збереження біологічного різноманіття, хімічне та радіоактивне забруднення довкілля, у тому числі випадання кислотних дощів, опустелювання, скорочення природо-ресурсного потенціалу та ін.¹.

В умовах світових інтеграційних процесів важливим завданням вітчизняної еколого-правової науки має стати:

- вивчення основ екологічного законодавства з урахуванням прогностичних оцінок і перспективних програм соціально-економічного розвитку держави;

- обґрунтування системної основи, принципів побудови, дії та розвитку екологічного права;

- чітке визначення критеріїв правового регулювання екологічних відносин;

- розроблення механізму забезпечення дії екологічного закону;

- забезпечення функціонування екологічного права та законодавства щодо виконання умов проведення державних реформ в економічній, соціальній, судовій, адміністративній та інших сферах;

- удосконалення екологічного права та законодавства в межах підготовки механізму врівноваження «викликів» глобалізаційних процесів, що можуть мати негативний вплив на взаємодію «суспільство-довкілля»;

- розробка рекомендацій щодо оптимізації процесу підготовки, прийняття та реалізації «Кодексу законів про довкілля».

Наука повинна презентувати оновлення екологічного права, сучасну наукову концепцію та доктрину його розвитку в умовах економічного і соціального сьогодення, співвідношення з іншими галузями права, пріоритетні напрямки законотворчої діяльності в цій сфері суспільних відносин на найближчу та віддалену перспективу, послідовність прийняття екологічних законів з урахуванням глобалізаційних економічних, соціальних, політичних викликів.

Золотими літерами слід викарбувати слова О. С. Колбасова, який у своєму заповіті залишив екологам чіткий меседж про те, що екологіч-

¹ Гетьман А. П. Екологічна функція держави в новому глобалізаційному вимірі / А. П. Гетьман // Актуальні проблеми екологічних, земельних та аграрних правовідносин: теоретико-методологічні й прикладні аспекти: матеріали «круглого столу», 05.12.2014 р. – Х. : Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2014. – С. 14–22.

не право повинно відіграти колосальну історичну роль — стати проти- вагою для решти права, яке знаходиться насторожі майнового достатку і поєднаной з ним влади¹.

Таким чином, еколого-правова наука має чітко усвідомлювати власне значення для подальшого розвитку екологічного права та законодавства, бути інструментарієм формування та організації знань у системі «довкілля- суспільство-людина» на сучасному етапі розвитку української державності.

Арістова Ірина Василівна

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри адміністративного
та інформаційного права
Сумського національного аграрного
університету;

Шульга Михайло Васильович

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри земельного та
аграрного права Національного
юридичного університету
імені Ярослава Мудрого,
член-кореспондент НАПрН України

РОЛЬ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ ДО РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

В тезах поділяється позиція щодо доцільності розвитку методологічного плюралізму у юриспруденції. Тобто, визнається можливість використання різних методів, що сприятиме знаходженню загального знаменника, наявність якого і спроможна забезпечити прогрес наукового знання за рахунок вбирання їх сильних сторін. Водночас, вважаємо, що це не виключає превалювання певного методу, що є доказово визначальним у конкретних дослідженнях в даний час. Виходячи із того, що загальні методи (діалектичний, синергетичний, системний) становлять світоглядну основу всіх наук, у тому числі і юриспруденції, а також зважаючи на визнання системного методу (підходу) вирішальним у пізнанні явищ права і держави, вважаємо за доцільне актуалізувати дослідження у межах наукової

¹ Колбасов О. С. Завещание экологам / О. С. Колбасов // Журнал российского права. – 2000. – № 5/6. – С. 89-90.